

Christopher Marshall, *Warfare in the Latin East, 1192-1291*. Cambridge : Cambridge University Press, 1994 290 strani. (Cambridge studies in medieval life and thought)

Skoraj vsakoletni plenilni pohodi, po katerih navsezadnje ni ostal niti kamen na kamnu, neprestana obleganja in zavzemanja mest in gradov, kjer človeško življenje ni bilo vredno nič, oziroma par novčičev na suženjskem trgu, občasne krvave bitke s kupi mrtvih, armado ranjenih in seveda obilnim plenom, prihodi in odhodi vojska, ki so še zaostriše že tako zaostrene boje na vedno nemirnem območju latinskih križarskih držav. Življenje v teh državah je bilo namreč eno samo vojskovanje, ki so ga le občasno prekinila krajša obdobja nesigurnega miru. Vojskovanje je tako bistveni del zgodovine tega področja, brez poznavanja katerega ne bomo nikoli povsem razumeli zgodovine tega nemirnega prostora. Zato je knjiga Christopherja Marshalla o vojskovanju na latinskem vzhodu v letih 1192-1291 toliko bolj dobrodošla.

Marshall je dobil inspiracijo za svojo knjigo pri R.C. Smailu, ki v svoji knjigi opisuje križarsko vojskovanje v obdobju od leta 1097 do 1193. Marshall je v marsikaterem oziru nadaljevalec Smailovega dela, tako v kronološkem, kajti nadaljuje tam, kjer je Smail končal, s koncem tretje križarske vojne in ponovno vzpostavitev jeruzalemskega, se pravi akonskega kraljestva, sam pa konča s padcem Akona, zadnjega pomembnega krščanskega oporišča. Smailovo delo pa nadaljuje tudi vsebinsko, saj mu je uspelo združiti množico podatkov, ki se nanašajo na vse vidike vojaške zgodovine in ne le na posamezne bitke, s širšim družbenim, političnim in delno tudi gospodarskim okvirjem celotne zgodovine tega področja. Marshallova knjiga namreč ni mukotrпно prebijanje skozi neskončno razvlečene posamezne bitke, pri katerih po stotih porazih in zmagah obupano zakličemo: "Ljubi Bog, vem, da sem grešnik, toda tvoje usmiljenje je brezmejno. Usmili se me in pokončaj ta dolgčas!" Marshall je knjigo razdelil na več poglavij, v katerih opisuje različne aspekte vojskovanja med kristjani in muslimani in tudi med samimi kristjani na nemirnem Bližnjem vzhodu. Tako najprej opiše širšo vojaško situacijo, nato pa nas nadrobno seznanj s sestavo krščanskih armad, gradovi in drugimi vojaškimi oporišči, načini vodenja bitk, pogostimi plenilnimi pohodi in obleganji. Način prikazovanja vojskovanja torej ni kronološki, temveč tematski. Pri tem ima vsaka tema lastno omaro z mnogimi predali, vse skupaj pa tvorijo skladen interior. Čeprav so zato nekateri dogodki večkrat omenjeni, so vendarle vsakokrat omenjeni iz drugega zornega kota. S prebiranjem knjige tako sestavljamo obširen mozaik, kateremu lahko vedno dodamo tudi posamezne nove dogodkovne kamenčke.

Primarni viri za Marshallovo knjigo so raznovrstni, da, lahko bi celo rekli, da je pobral vse, kar je bilo zanimivega in dostopnega, čeprav je moral nekatere vire zaradi njihove spornosti uporabljati zelo previdno. Tako je uporabljal različne kronike, biografije, spomine, karte, listine, papeške registre, potopise, razmišljanja o prihodnosti tega področja in nekatere umetniške predmete. Ponekod pa večjo težo pisanim virom daje tudi primerjanje z materialnimi ostanki in geografijo tega področja. Za Marshallovo knjigo pa imajo seveda veliko težo tudi sekundarni viri in zatorej ni prav nič čudno, če je glavni delež uvoda namenil prikazu historiografije, ki se ukvarja z njegovim področjem dela. Tako predstavi dela vojaških zgodovinarjev, kolikor se seveda dotikajo latinskega vzhoda, in dela zgodovinarjev latinskega vzhoda, kolikor se seveda dotikajo vojaške zgodovine.

Da bi pa bolje razumeli poznejša poglavja, nam Marshall najprej na kratko predstavi politični in vojaški okvir vojskovanja na latinskem vzhodu. V nasprotju z današnjo krvavo balkansko prakso in v zadoščeno zahodnim diplomatskim šušmarjem latinskim državam ni uspelo povečati svojega ozemlja z neposrednimi osvajanji, temveč le s pogodbami, s katerimi so neenotni muslimani kupili mir in prijateljstvo s sovražniki, da bi lahko obračunali med seboj. Vendar s temi ozemeljskimi pridobitvami latinskim državam še ni bil zagotovljen obstoj. Njihova glavna pomanjkljivost, ki jo Marshall stalno povdarja, saj je zanj ključ za razumevanje krščanske nemoči, je bilo pomanjkanje za vojskovanje sposobnih ljudi. Zato niso mogle ustrezno zavarovati svojih trdnjav in s tem svojega ozemlja, zaradi česar so nova ozemlja poleg večje varnosti pomenila tudi večjo odgovornost. Še huje pa je bilo, da se zaradi pomanjkanja vojakov kristjani niso mogli braniti aktivno z večjimi napadalnimi akcijami, temveč so morali lepo čakati v svojih oporiščih, da jih nasprotnik zbeza na plan. Večje napade so lahko organizirali šele s prihodi križarskih vojska z zahoda. V tem času je bil glavni cilj križarjev Egipt, center muslimanske moči, v katerega so usmerili kar dve večji križarski vojni, ki pa po vseh mukah in težavah nista nič dosegli. Z manjšimi ekspedicijami pa so le povečali pritisk na muslimane, zaradi katerega so se ti raje s pogodbami odrekli delu ozemlja.

Vendar se tudi s temi pogodbami ni povrnil mir v vedno nemirno deželo. Kakor muslimanski svet, ki se je med seboj neusmiljeno bojeval, tudi kristjani niso živeli kot ena sama srečna družina. Ob najrazličnejših dednih, nasledstvenih, regentskih, oblastnih, ozemeljskih, trgovskih in drugih sporih so se med seboj bojevali templarji in ivanovci, Benečani in Genovežani, domači baroni in vojaki cesarja Friderik II., ob strani pa niso stali celo Armenci. Zaradi teh spopadov je latinski vzhod oslabil svoje že tako šibke moči in s tem muslimanom precej olajšal delo.

Latinskemu vzhodu je začela odbijati zadnja ura, ko so Mamluki prevzeli oblast v Egiptu in nato še v Siriji. Več odločnih sultanov je nato kristjane do leta 1291 vrglo v morje. Pri tem so se seveda v glavni meri opirali na svojo številčno in dobro izurjeno armado, katere hrbenica so bili sami Mamluki. Glavna značilnost muslimanske vojske v primerjavi s krščansko je bila lažja oborožitev, zlasti so se zanašali na hitro lokostrelsko kornjenico, zaradi česar so bili izredno mobilni. Odlikovala pa jih je tudi velika disciplina.

Na krščanski strani pa so se bojevali dobro izvežbani in opremljeni individualni vitezi, mogočni in disciplinirani bojevniki viteških redov, natančni lokostrelci in samostrelci, povsod potrebni inženirci, slabo oboroženi romarji, dom braneči meščani, najrazličnejši plačanci in še mnogi drugi, ki jih Marshall opiše v svojem drugem poglavju.

Takšna heterogenost vojske pravzaprav ni presenetljiva, če vzamemo v obzir vse vire, iz katerih se je rekrutirala. Najprej je bil tu fevdalni vpoklic, s katerim se je zbralo jedro vojske. Zaradi stalne vojaške nevarnosti so bili fevdalci praktično pod orožjem celo leto, za štiri mesece pa so jim priskočili na pomoč tudi ciprski tovariši. Prav tako, če ne še bolj, so bili pomembni vojaški redovi, torej templarji, ivanovci in nemški viteški red. Njihov steber so bili bratje vitezi, poleg njih pa "služabniki", ki so nosili nekoliko lažjo oborožitev in ogrinjalo drugačne barve in so imeli na razpolago manj konj. Za "nedoločen delavni čas" so se jim pridružili tudi drugi vitezi. Zaradi bajnega premoženja na zahodu so lahko zaposlovali tudi veliko najemnikov. Plemiči na vzhodu so jim zato ob vse večji muslimanski nevarnosti vse bolj prepuščali svoje izpostavljene gradove, ki so skupaj z gradovi, ki so jih zgradili sami, pomenili glavno obrambno črto latinskega vzhoda. Izredni vojaški položaj so imeli tudi zaradi svoje neverjetne hrabrosti, izurjenosti in discipline, čeprav jih je velikokrat prav ta neznanjski pogum gnal v nepremišljene in zaletave akcije, ki so jih plačali s smrtjo.

Velike vojaške okrepitve so latinske države dobivale z zahoda, v glavnem s križarskimi vojskami. Vendar so s tolikimi mukami zbrane in vzdrževane križarske ekspedicije imele tudi velike pomanjkljivosti. Križarji, ki so prišli na vzhod, namreč tam niso hoteli mlatiti prazno slamo, temveč se bojevati in ubijati pogane, nemalokrat pa tudi preprosto umreti za vero. Zato so se pogostoma brezglavo in brez poznavanja vzhodnega načina bojevanja in predvsem mišljenja spuščali v boj, s čimer so vzhodno sceno prej razburkali kakot umirili. Poleg tega pa so križarji ostali v sveti deželi le kratek čas in so se po izpolnitvi svoje dolžnosti kmalu vrnili domov, domačine pa prepustili samim sebi. S tem tako ni bil rešen najbolj pereči problem latinskih držav - dolgoročno pomanjkanje vojakov.

Stalno pomanjkanje vojakov so nekoliko omilile bratovščine italijanskih mest, ki so svoje člane, predvsem meščane, z ladjami poslane za par mesecev služiti vojaščino na vzhod, po vrnitvi pa so jih zamenjali drugi. Še pomembnejši pa je bil francoski regiment plačancev, ki ga je v glavnem financirala francoska krona. S tem regimentom je latinski vzhod dobil zanesljivo in vplivno udarno silo, ki je vedno priskočil na pomoč tam, kjer je bila nuja, v glavnem pri obrambi trdnjav, kakršna je bila npr. sledeča.

Stala je ob morju, na rtiču in je bila s treh morskih strani nezavzeta. Če pa si se ji približal s kopnega, si najprej naletel na nizko obzidje, za katerim se je razprostiral širok jarek. Za njim je bil šestnajst metrov visoki obrambni zid s tremi štirioglatimi stolpi ob vhodnih vratih. Kot poslednjo obrambo pa je trdnjava imela še tretje, notranje obzidje, ki je bilo sezidano iz mogočnih kamnitih kvadrov in je pri vratih imelo prav tako tri stolpe, poleg njih pa še dva, trideset metrov visoka stolpa. Takšna je bila mogočna templarska trdnjava Château Pelerin, ena izmed mnogih, ki jih Marshall opiše v svojem tretjem poglavju.

Trdnjave so bile ključni element pri vojskovanju na vzhodu. Ker je vojakov vedno primanjkovalo, so se prebivalci latinskega vzhoda toliko bolj opirali na trdnjave, torej na gradove in uterjena mesta. Posebno pozornost so posvečala ne le njihovi zidavi, temveč tudi vzdrževanju, zlasti po nešteti obleganjih in pogostih potresih. Prav tako pomembno je bilo, da so bile v trdnjavi vedno zadostne količine orožja, hrane in vode. Prej kot tega je ponavadi primanjkovalo vojakov, še posebej v mirnem času, kajti le v primeru nevarnosti so se posadke občutneje okrepile.

Te trdnjave so imele mnogovrstne funkcije. Bogata obalna mesta so bila fevdalna in škofijska središča, z izpostavami na podeželskih gradovih. Različne sprte strani so se vedno bojevale za oblast nad določenimi trdnjavami, kajti z njihovo pridobitvijo so pridobili tudi ozemlje. S pomočjo trdnjav so oblastniki ščitili vedno ogroženo prebivalstvo in hkrati tudi nadzirali vedno uporne, večinoma muslimanske podložnike. Trdnjave pa niso bile le sedeži agrarnega zaledja, temveč tudi bogata središča trgovine, industrije in družbenega življenja, za fevdalce res prava Indija Koromandija.

Povsem očitna je seveda defenzivna funkcija trdnjav, kajti pred veliko številčno premočjo jih je bilo mogoče braniti tudi z manjšim številom ljudi. Ob primeru nevarnosti se je vanje lahko zateklo okoliško prebivalstvo, ki je imelo v njih tudi shranjen svoj pridelek. V trdnjave se je lahko zatekla tudi vojska, se tam pregrupirala in odpočila, ter tako pripravila za nove boje. Ker so bile trdnjave za latinski vzhod tako pomembne so jih muslimani velikokrat oblegali. Na njih in ne na kopenjski vojski je slonela obramba latinskih držav. Toda, ker kristjani zaradi pomanjkanja vojakov niso mogli postaviti na noge večje vojske, so bile garnizije pri obrambi posameznih trdnjav povsem osamljene, zaradi česar so druga za drugo postopoma podlegle pred veliko sovražnikovo premočjo.

Trdnjave so bile v veliko pomoč tudi pri napadih. Tako so bile zbirališča za prihajajoče križarske trume in domače vojske, ki so nato napadle poganjskega sovražnika. Takšne akcije so pogosto izvedli s pomočjo drugih garnizij, ki pa so zato morale zapustiti svoja oporišča skoraj nebranjena. Ti napadi so bili večinoma le različni plenilni pohodi, pri katerih so opustošili sovražnikovo ozemlje, le redko kdaj, zlasti ob prihodu večjih križarskih vojsk in ko so se zbrale vse razpoložljive sile latinskega vzhoda, pa so se sprevrgli v krvave bitke, kot je bila naslednja:

V dolini tabori krščanska vojska. Naenkrat se na hribovju na eni strani in na peščenih sipin na drugi pojavi muslimanska pehota. Topoti konjskih kopit in konjenica zapre dohoda v dolino. Iz vzpetin začnejo na kristjane leteti roji puščic, žrtve naraščajo, veliko je ranjenih in kar je najhuje, veliko konjev pogine. Končno poletijo tudi krščanske puščice, kar omogoči kristjanom kratek predah. Vendar zelo kratek, kajti puščic jim kmalu zmanjka in zopet postanejo lahka tarča. Sedaj se zgane krščanska težka konjenica in naskoči muslimansko. Razvije se krvav boj, pri katerem muslimanski lokostrelci ne morejo več streljati, saj bi lahko zadeli tudi svoje. Muslimanska konjenica krvavi pod napadom dobro oboroženega nasprotnika, zato se začne hitro umikati. Kristjani se požeenejo za njo, vendar ne dohitijo lažjih in hitrejših nasprotnikov, ki se na ukaz obrnejo in strnjeno

napadek razvlečenega nasprotnika. S tem se je leta 1239 končala bitka pri Gazi, ena redkih bitk tega stoletja na latinskem vzvodu. In prav prikaz strukture bitk je tema Marshallovega četrtega poglavja.

Strašna in dobro izurjena udarna pest krščanske vojske so bili vitezi. Na žalost pa so misli in delali kot individuumi, kar je zelo oslabilo, če ne že kar onemogočilo trdno disciplino v vojski. Zaradi svojega poguma in nepremišljenosti so velikokrat poplesovali na robu prepada. Vendar tudi njihov pogum ni bil brezmejen, kajti v brezizhodni situaciji jih je lahko zgrabila panika in so zbežali ali se celo napili.

Njihova glavna taktika je bil naskok težke konjenice, ko so se z vso silo zagnali v nasprotnikove vrste in s tem praktično pregazili lahko oboroženo muslimansko konjenico. Vendar so muslimani iznašli učinkovito protitorožje (glej zgoraj bitko pri Gazi), pri katerem so izkoristili vso svojo hitrost in disciplino. Krščanska vojaška miselnost pa se je izkazala za zelo konzervativno in je naskok še kar naprej uporabljala, predvsem zaradi stalnega dotoka vojakov z zahoda, kjer je bil naskok še kar alfa in omega vojaške večšine.

Vendar so nekateri naskoki tudi uspeli, nakar se je razvil boj moža na moža. Pri tem so bili kristjani zaradi svoje težke oborožitve in dobre zaščite v veliki prednosti pred muslimani, čeprav jim je takšna oprema povzročala tudi velike težave. Sukanje težkega orožja pod težkim oklepom v večinomoma zelo težavnih vremenskih razmerah jih je zelo utrudilo, izguba konja pa jim je zmanjšala gibljivost, čeprav so vitezi občasno lahko celo peš pregnali večje število lahkih konjenikov in pešakov. Svoje največje kvaliteta pa so pokazali, če je napredujoča vojaška kolona padla v zasedo in se je vojska rešila le po zaslugi vitezov v zaščitnici ali predhodnici.

Poleg konjenice je bila sestavni del vojske tudi pehota. Kvaliteta krščanskih vojakov je variirala od slabo oboroženih romarjev do odlično oboroženih plačancev, ki so lahko odbili celo napad muslimanske konjenice. Še več, najbolj kvalitetni pešaki so lahko celo premagali težko oborožene viteze, zlasti, če so sami imeli podporo vitezov. Prve, s sulicami oborožene vrste so pred lokostrelci ščitili štinovoci. Kopjaniki so preprečevali neposreden sovražnikov napad, na spoštljivi razdalji pa so nasprotnika držali lokostrelci in samostrelci, ki pa niso bili koristni le pri obrambi temveč tudi pri napadu. Podobno nalogo so imeli tudi inžinerci, le da so izstreljevali precej težje projekte.

Po bitki pa niso ostali le mrljici. Še več je bilo ranjencev, katerim je bilo potrebno pozdraviti številne rane. Bolj prijetno opravilo pa je bila delitev plena in ujetnikov, za katere si lahko dobil odkupnino ali pa si jih preprosto zasužnjil. Zasužnjevanje je bilo takrat običajna praksa, tako pri muslimanih kot pri kristjanih, kar jasno pokaže, da je bil fevdalni srednji vek tudi precej sužnjelastniški. Še več plena pa so si vojaki lahko pridobili s plenilnimi pohodi, ki so potekali takole:

Konjeniki so kot kobilice naskočili plodno obalno pokrajino. Pognali so se po valujočih žitnih poljih, ki so se kmalu spremenila v ognjeno morje. S sekirami so se spravili nad cvetoče sadovnjake. Prelepe vrtove, ponos pokrajine, so potepala konjska kopita. Prizanešeno ni bilo niti namakalnim napravam, temelju bližnjevzhodnega življenja, zaradi česar se je dežela spremenila v neplodno puščino. Zasegli so velike črede živine, takrat glavni in najbolj zaželjeni plen. Prebivalce so spremenili v preganjano divjačino, kdor pa je ušel, je ostal brez strehe nad glavo, kajti konjeniki so neusmiljeno uničevali vse neubranjene zgradbe. Predvsem pa so toliko časa načelnjali obrambne sisteme trdnjav, dokler niso druga za drugo podglele pred napadi vedno znova prihajajočih trum.

Tako so torej takrat potekali najbolj radikalni plenilni pohodi, po katerih je bila pokrajina dolgo časa povsem puščena. Z manj silovitimi napadi pa so preprosto le hoteli uničiti letni pridelek in s tem pokrajino kratkoročno oslabilo. Vendar so se plenilnih pohodov muslimani in kristjani posluževali zaradi različnih vzrokov. Muslimani so jih uporabljali kot del širše strategije izrinjanja kristjanov v morje. Stalno ogrožena, upostošena in oslabljena dežela, kateri je že tako in tako primanjkovalo za orožje sposobnih mož, se namreč ni mogla dolgo časa upirati silovitim napadom.

Kristjani pa s plenilnimi pohodi nasprotnika niso hoteli prisiliti k dokončnemu porazu, temveč mu le pokazati svojo napadalnost, kajti neposrednih bitk si zaradi pomanjkanja vojakov praktično niso mogli privoščiti. Udarna moč teh pohodov je bila v prvi vrsti odvisna od nasprotnikove nemoči. V Palestini, kjer so bili muslimani dokaj močni, so kristjani napadali le mesteca in vasi. V Siriji, kjer so imeli za sosedo šibkejšo nasprotnike, pa so napadali tudi mesta. Zaradi krščanske pomorske premoči pa so bili v primerjavi z muslimani veliko dejavnejši pri pomorskih plenilnih pohodih.

Velika množica vojakov se ni zbrala le za bitke, temveč tudi za plenilne pohode. Pri kristjanih so odšli pleniti tako konjeniki kot pešaki in lokostrelci, kar je zelo povečalo obrambno moč pred morebitnimi napadi, vendar pa so zato izgubili na hitrosti in s tem na glavnem orožju takšnih pohodov - presenečenju. Ker so muslimani uporabljali le hitro konjenico, so lahko povsem presenetili nasprotnika. Hitrost je bila prav tako pomembna, kajti takšna akcija ni smela trajati zelo dolgo, saj je napadenec lahko zbral svoje sile in napadel napadalca. Poleg tega pa je v pokrajini kmalu tudi začelo zmanjkovati hrane.

Razlogi za plenilne pohode pa niso bili le ofenzivni. Velikokrat so se izvajali zaradi maščevanja nad sovražnikom, ki je že prej izvedel takšno akcijo ali pa je nasprotnika preprosto užalil. S plenilnimi pohodi so si tudi hoteli podrediti sovražnika, ki je bil nato dolžan plačevati tribut, z uničenjem nasprotnikovih svetih krajev pa spodkopati njegovo moralo.

Po skoraj vsakoletnih plenilnih pohodih se je nato pred mestom prikazala mogočna armada. Postavila si je tabor, ga obdala z jarkom in palisadami, začela je nameščati orjaške oblegovalne naprave, s katerimi je obstreljevala mesto. Z oblegovalnih stolpov je na obzidje padal grški ogenj in toče puščic. Inžinerci so zasipali nasprotnikov obrambni jarek, pod obzidjem pa so kopali neštete predore, s katerimi so ga hoteli porušiti. Branilci prav tako niso počivali, postavili so lučalne naprave in obstreljevali napadalce in njihov tabor. Vsake

toliko časo so izpadli iz mesta, napadli sovražnika in se hitro umaknili. Vendar so velike žrtve branilce kmalu prisilile, da so z izpadi prenehali. Prav tako neuspešni so bili inženirci, ki jim z nasprotnimi rovi ni uspelo uničiti napadalcev. Na nekaterih mestih je bilo obzidje od rovov in oblegovalnih naprav že tako najedeno, da se je lahko pričel splošen naskok. Kljub neštetim žrtvam je sovražniku s pomočjo lestev uspelo splezati na obzidje in zavzeti obrambni stolp, s čimer je bila pot v mesto odprta. Razvili so se krvavi poulični boji, napadalec je posiljeval, ubijal in ropal. Prebivalce je zagrabila panika, vse je bežalo v pristanišče, kjer so srečneži še lahko dobili prosto mesto na ladji, drugi pa so se zatekli v trdnjavo, kjer so se branili še deset dni.

Tako je bil leta 1291 zavzet Akon, zadnje pomembno krščansko oporišče. In prav obleganja so tema zadnjega Marshallovega poglavja. Ker je namreč lahko nekdo pokrajino osvojil šele, če je zavzel trdnjavo, je bilo obleganje ključ do uspeha. Zaradi pomanjkanja vojakov so se kristjani pri obrambi v glavnem opirali na trdnjave, zato so morali muslimani veliko pozornost posvetiti prav obleganju teh trdnjav, če so sovražnika hoteli premagati. Vendar tudi kristjani niso držali križem rok, temveč so med križarskimi vojnami večkrat oblegali muslimanska mesta, še pogostejša pa med državljanskimi vojnami krščanska.

Pred začetkom obleganja so bile posebno pomembne temeljite priprave tako oblegovalcev kot oblegance. Prvi so morali pripeljati oblegovalna orožja ali pa material iz katerega so jih zgradili. Morali so tudi postaviti varen tabor, kajti sovražnik jih je napadal z izpadi iz mesta ali iz zaledja. Za oboje je bila pomembna stalna dobava hrane in novega moštva, zlasti pri obleganjih z izčrpavanjem, pri čemer je bila kristjanom mornarica v veliko pomoč.

Tako kristjani kot muslimani so pri obleganjih nasprotnika napadali od daleč s pomočjo različnih oblegovalnih strojev in s puščicami. V neposredni bližini obzidja so uporabljali oblegovalne stolpe, lestve, ovne in sve-dre. Ena najbolj učinkovitih metod je bilo kopanje rovov pod obzidjem, ki so jih nato napolnili z vnetljivimi snovmi, jih zažgali in obzidje se je začelo sesedati. Pred nasprotnikovo obrambo so se zaščitili s pokritimi ulicami, premičnimi ščiti in premičnimi zaklonišči. Kristjani pa so pri napadu z morske strani uporabljali tudi ladje.

Pri obleganju se je taktika muslimanov in kristjanov precej razlikovala. Ker je zadnjim vedno primanjkovalo vojakov, si niso mogli privoščiti neposrednih napadov, ki so zahtevali veliko žrtev. Zato so raje dolgo časa mehčali sovražnikovo obrambo in preprosto čakali, da lakota in boleznj opravijo svoje. Muslimanska obleganja pa so bila nasprotno končana veliko prej, kajti oni niso gledali na žrtve, temveč so se poganjali v direktne naskoke na obzidje. Vsak kristjan se je tako bal trušča bobnov, ki je napovedoval naskok fanatičnih muslimanskih borcev.

Podobno tehniko kot pri napadu so kristjani in muslimani uporabljali tudi pri obrambi. Enaki balistični stroji, ki so streljali na obzidje, so lahko streljali tudi z obzidja, s katerega so tudi leteli roji puščic. Agresivneje so se branili z izpadi, s katerimi so lahko nasprotniku zadali velike izgube in v njegovih vrstah povzročili zmedo in kopanji protitunelov, s katerimi so sovražniku zastavili pot in ga tudi pregnali stran od obzidja.

Ko nam Marshall tako postreže s šestimi poglavji, s šestimi kepicami sladoleada, nam za dodatek po njih v obliki izvidnikov, vohunov in izdajalcev nasuje še čokoladne drobtinice. K uspehu armade na bojišču tako kakor danes precej pripomore dobra obveščitev o nasprotniku. In izvidniki, vohunu in izdajalcem služi prav temu namenu. Za izvidnike so uporabljali predvsem lahko konjenico, ki je oprezala za sovražnikom in glavnini vojske priskrbovala hrano. Še zanesljivejše informacije so lahko priskrbeli vohuni, ki se jim je uspelo infiltrirati v sovražnikove vrste. Za izvidnike in vohone so bili zlasti primerni domačini, tako domači kristjani kot muslimani, ki so poznali teren in so kot drugoverci rade volje izdajali. Na obeh straneh so bili tudi primeri izdajalstva, zlasti zaradi denarja. Pogosti so bili tudi prebegi zaradi spreobrnitve v drugo vero, pri čemer je prebežnik seveda povedal vse, kar je vedel. V primeru, da je bila ena stran pred verjetnim porazom, pa so nekateri izdajali le zato, da so si ohranili golo žiljenje. Razen v niansah se torej ta plat zgodovine ni nič spremenila, kajti tudi danes je v vojni (in ljubezni) dovoljeno vse.

Andrej Pančur

3

Marijan Zadnikar, **Ptujska Gora - visoka pesem slovenske gotike**. Ljubljana, 1992. 183 strani.

Številni so avtorji, ki so se v sklopu svojih raziskovanj umetnosti, arhitekture in tudi zgodovine lotevali Marijine cerkve na Ptujski Gori. Po našem mnenju pa si trije zaradi kompleksnega pristopa zaslužijo še prav posebno mesto, to so: Avguštin Stegenšek, France Stele in Marijan Zadnikar, avtor knjige, o kateri poročamo.

Marijan Zadnikar se s cerkvijo na Ptujski Gori ukvarja že skoraj 50 let, saj je kmalu po II. svetovni vojni prišlo do restavratorskih del na cerkvi, pri katerih je sam sodeloval, in o tem tudi pisal v reviji Varstvo spomenikov III, 1950. Zadnikar je v letu 1987 pripravil za številne romarje in turiste umetnostni vodnik o Ptujski Gori, ki pa je bil hitro razprodan, tako kot tudi ponatis, ki je izšel dve leti kasneje. Potrebe so torej narekemale novo knjigo, založba »Družina« pa se je tokrat odločila za izdajo velike monografije.

Monografija predstavlja cerkev kompleksno, tako kot si ta najpomembnejši gotski spomenik na Slovenskem tudi zasluži. Posebnost Zadnikarjevega pristopa in s tem tudi dodatna vrednost knjige pa je v tem, da arhitekturo, kiparstvo in slikarstvo ptujskogorske cerkve presoja tudi po plati umetnostne kvalitete. »Tej arhitekturi ni mogoče ničesar odvzeti ali dodati in prav nič ji ni mogoče očitati. Gosposka je in samozavestna kakor njeni plemiški naročniki, saj je delo ustvarjalnega in samosvojega arhitekta, pravega umetnika. Če pa dodamo arhitekturi še njeno sočasno slikarsko in kiparsko dopolnilo, ki je k sreči v veliki meri še ohranjeno, je ta podoba o njej še popolnejša. Gotskih cerkva podobnega dvoranskega tipa, ki so le kakšno desetletje mlajše